

Nazitræf i Kolding 1939

– om politisk kultur og partipolitisk teater

John T. Lauridsen

Fortid og Nutid december 1994, s. 357-376.

John T. Lauridsen benytter en analyse af elementerne i det danske nazistpartis selviscenesættelse på dets landsstævne i Kolding 1939 til at illustrere dets mangel på politisk og organisatorisk talent. Afhængigheden af det tyske forbillede forhindrede DNSAP i at søge udtryksformer, der var tilpassede dansk kultur. I stedet hjalp man sig med et påklistret sammensurium af påstået nationale symboler såsom bronzealderens lurur og 1800-tallets folkedragter.

John T. Lauridsen, f. 1951, dr.phil., forskningsleder ved Det kongelige Bibliotek. Har skrevet om en række emner inden for det 17. og 19.-20. århundredes danske og internationale historie.

Baggrund

Danmarks nationalsocialistiske Arbejderparti (DNSAP) blev stiftet i efteråret 1930 på ritmester Cay Lembckes initiativ. Han havde en længere fortid på den politiske højrefløj og følte sig i 1930 tilskyndet til at grundlægge en nazistisk bevægelse i Danmark, da han havde kunnet iagttage, hvordan nazismen i NSDAP's skikkelse i Tyskland vandt frem i styrke og udbredelse. Han gik ud fra den tankegang, at når nazismen begyndte at have succes i Tyskland, måtte de samme muligheder være til stede i Danmark. Ræsonnementet var enkelt og simpelt, og helt urealistisk ved vi med historiens bagklogskab. Imidlertid så det anderledes ud dengang. Ikke alene var der historiske fortilfælde: Var der således ikke vokset et socialdemokrati frem i Danmark i kølvandet på det tyske broderparti i 1800-tallets anden halvdel, og havde der ikke også i Danmark 1920'erne igennem været en mængde stridende højregrupper, ganske som i Tyskland? Mod det konstruerede Lembckeske ræsonnement taler ganske vist, at et dansk kommunistparti slet ikke havde nået den styrke, som de tyske kommunister havde efter

1919, og gudskelov for det – set med et højreradikalt blik. Det gav blot Lembcke så megen større styrke til at udøse al sin politiske galde mod socialdemokraterne, som havde fået alt for meget magt i Danmark.

DNSAP havde ikke eksisteret i mange måneder, før ritmesteren udsendte en pjeces med partiets program. Programmet bestod af 25 punkter og var næsten ord til andet en oversættelse af NSDAP's 25-punkts program fra 1920. Enkelte konkrete forhold blev dog ændret efter danske forhold, mens andre fik lov til at stå uformidlet i en skikkelse, som kun talte til tyske forhold.¹ Det kunne tyde dels på hastværk, dels på politisk diletterteri, men er først og fremmest en understregning af, at Lembcke og de første danske nazister med ham mest var optaget af at efterligne den nazibevægelse, som havde succes i nabolandet. De havde ikke selv nogen original politik at byde på, men var i program og – som vi skal se – i ydre former mere travlt beskæftiget med at imitere NSDAP. Hitler skulle gøres til en succes i Danmark i kraft af, at han var det i Tyskland. Den succes ville gøre DNSAP til en politisk kraft, så banal

var den politiske filosofi bag den nye partigrundlæggelse.

Imidlertid var nationalismen et bærende element i nationalsocialismen, så det dansk-nationale måtte gives plads mellem de hagekorstegn, som naturligvis blev importeret med det øvrige tankegods. Derfor hang som et par truende sorte ulykkesfugle også Hugin og Munin, Odins to ravne, som blikfang forrest i det første danske naziprogram.² Danmarks oldtid og nordisk mytologi var værdige områder for en nationalsocialistisk dansk mobilisering. Kendte og skattede nationalsymboler kom i nyt politisk selskab.³ Ingen har patent på dem, men de danske nazister anså sig selv for at være de mest nationale af alle, og i hvert fald helt anderledes end socialdemokraterne med deres marxistiske og internationalistiske tilbøjeligheder, som var en trussel mod dansk egenart.

DNSAP skulle klare sig som nytilkommen i et veletableret parlamentarisk system, hvor partier og vælgere langt hen var organiseret. NSDAP havde også skullet slå sig igennem i et etableret politisk system. Det var lykkedes, og dermed vist, at det trods alle parlamentariske forhindringer kunne lade sig gøre. DNSAP skulle derfor også gøre op med »systemet« og »systempartierne«. Der var ingen naturlige politiske allierede i et omverdensbillede præget af dyb foragt og had mod etablerede demokratiske institutioner.

NSDAP havde ført en intensiv propaganda, ja brystede sig af sin propagandas slagkraft – det blev tidligt en del af partimytilogien – og gjort arbejderbevægelsen rangen stridig som den, der demonstrerede og førte sig frem politisk på gader og pladser. Arbejderbevægelsen havde mistet »monopolet« på gaderne i Tyskland. Med masseforsamlinger og optog synliggjorde de tyske nazister sig, viste at de var der. Efter Hitlers magtoverdragelse i januar 1933 blev NSDAP et statsparti med uhyre

større muligheder og ressourcer til at iscenesætte den politiske bevægelse. De årlige partidage i Nürnberg blev nu kæmpemanifestationer over nazismens magt og viljestyrke. En politisk bevægelse stillede sig til skue for verdensoffentligheden.

Det var en politisk offentlighedsform, som var fremmed i den borgerlige politiske kultur i Danmark. Her overlod de borgerlige partier til 1930'ernes begyndelse stort set gaderne til arbejderbevægelsen og dens organisationer. Derefter blev det anderledes. DNSAP og i nogen grad Konservativ Ungdom gjorde nu krav på gaderne og den politiske offentlighedsform, som masseiscenesættelsen åbnede for.⁴

Ugeskriftet *National-Socialisten* fortalte henrevet om udviklingen i Det tredje Rige og rapporterede begejstret fra den store partidag i Nürnberg i august 1933. Selv forsøgte DNSAP flittigt at arrangere møder landet over for at blive kendt i offentligheden og tiltrække medlemmer. Det kneb med tilslutningen, men for dem, der udelukkende orienterede sig igennem den nazistiske ugepresse, var antallet af møder nærmest overvældende. Fra foråret 1932 var mødereferaterne en tæt sværm i *National-Socialisten*.⁵ Meget tidligt lærte DNSAP den lektie at overdrive propagandaens betydning og indflydelse.

Folketingsvalget i november 1932 satte imidlertid nazismens tilslutning i Danmark i relief. DNSAP fik 756 stemmer i Haderslev Amtskreds og 269 stemmer i resten af landet. *Folket tror stadig på Parlamentarismens tomme Løfter*, kommenterede partiet efter valget, for det var så langtfra, at det offentligt ville erkende en eklatant politisk fiasko. Bag kulisserne var der en magtkamp i gang i partiet. Lembcke fik skyld for det dårlige valgresultat, mens lægen Frits Clausen fra Bovrup havde reddet partiets ære i Sønderjylland med sine 576 personlige stemmer. Kampen blev

afgjort til Frits Clausens fordel. Han blev ny fører for DNSAP i juli 1933⁶ og gik straks i gang med en reorganisering og bureaukratisering af partiet. Først udfærdigede han et nyt otte-punkts partiprogram. Dernæst satte han ind med en mere gennemgribende organisatorisk efterligning af NSDAP i Tyskland. DNSAP skulle have flest mulige af alle de underorganisationer, som forbilledet i Tyskland havde. Organisationsapparatet skulle omfatte hele landet, og indelingen skulle være i de gode gamle danske »sysler«, hvor man i Tyskland brugte »Gau«.⁷ I 1934 var dette arbejde så vidt fremskredent, at partiet kunne mobiliseres til den første større partidag for nazismen i Danmark. Det blev kaldt et »landsstævne«, og det blev afholdt i Åbenrå i den landsdel, som hidtil især havde skaffet nazismen støtte i Danmark.

Landsstævnerne: »Nationale samlingsdage«

Åbenrå blev kun rammen om det første landsstævne, som i øvrigt ikke vakte opsigt uden for en meget begrænset kreds. Hermed var landsstævnet imidlertid institutionaliseret, og med en tilbagevendende årlig begivenhed var der noget for nazisterne at bygge videre på. Der udviklede sig gradvis en spekulation i, hvordan landsmødet som DNSAP's største årlige massemanifestation kunne sætte sig spor i offentligheden og tiltrække opmærksomhed. Stævnet skulle gøres til en begivenhed både for tilhængerne og for den større offentlighed, ja det skulle med Frits Clausens ord være *en national Samlingsdag for hele vort danske Folk*.⁸

Af den grund blev Åbenrå opgivet som årlig ramme om stævnet. Åbenrå blev ikke DNSAP's svar på Nürnberg. DNSAP havde ikke midler til at opbygge faste kulisser om sin årlige partimanifestation som Det tredje Riges

statsparti. I stedet måtte DNSAP gribe til afholdelse af sine landsstævner på »historiske steder«, hvilket stævnets hovedtaler – partiføreren – hverken ved det første eller de følgende års stævner undlod at kaste sig ud i historiske betragtninger over. DNSAP måtte udelukkende betjene sig af allerede givne historiske rammer til sin politiske selviscenesættelse, men selv det var ikke så ligetil.

Endnu 1935–1936 var stævnerne – i henholdsvis Fredericia og Odense – en begrænset affære med faneindvielse, march gennem byen og SA-opvisning, men det kneb med de historiske kulisser. De blev fremmanet med historiske rids i stævneprogrammerne og i partiførers taler, og de fremmødte måtte så have dem i bagehovedet, når sammenkomsterne fandt sted i eller i forbindelse med idrætsanlæg, pavilloner og lystanlæg uden noget storladent endelige videre historisk over sig.⁹ Ved Citadellet i Fredericia sagde Frits Clausen det på denne måde: *Vore Forfædre plejede at vælge deres Tingsted på en Høj, der omfattedes af store Stene, og hvor der stod en eller flere store Sten i midten. Også vort Ting finder i Dag Sted omkring store Stene, der bærer Mindesmærker af Bylow, Rye og Lunding, af den tapre Landsoldat, der bragte Sejren hjem, og af dem, der gav Livet for deres Land. Smukkere Symboler kan ikke omfatte et Stævne, hvor danske Mænd er kommen sammen ...*¹⁰

De tyske nazister optrådte og marcherede i uniform. De første danske nazister overtog uniforms anvendelsen og i det hele taget militariseringen af politikken, partistrukturen og kommandovejene. »Førerprincippet« blev gennemført. Alle skulle underkaste sig Cay Lembckes og siden Frits Clausens autoritet. Iscenesættelsen af landsstævnerne skulle på den baggrund ske velorganiseret og til det yderste disciplineret. Det skulle vise omgivelserne, at her var en partifører og en bevægelse,

der havde styr på tingene. »Systemet« satte imidlertid visse grænser for den nazistiske selvscenesættelse. I april 1933 havde Folketinget indført forbud mod brug af uniformer i politik. Det ramte ikke kun DNSAP, men ikke desto mindre var forbudet rettet mod bl.a. nazismen. Der var også overvejelser på Christiansborg om at forbyde anvendelsen af hagekorsflag ved politiske møder og demonstrationer. Det blev betragtet som en fremmed magts symbol, men det blev opgivet at gennemføre noget indgreb.¹¹

DNSAP kunne derfor godt bruge vaje hagekorsbannere side om side med Dannebrog ved sine stævner, men det var en slem streg i regningen, at der ikke kunne trækkes i uniformerne. Den særlige partigarde, SA (»Sportsafdelingen«, fra 1940: »Stormafdelingen«), blev dermed frarøvet sit mest iøjnefaldende kendemærke. Der blev derfor forsøgt og gennemført talrige omgælder af uniformsforbudet. Det blev et mål i sig selv. Og politianmeldelserne for omgælderne gav lidt omtale. Ved landsstævnerne blev forbudet hvert år groft overtrådt.

For DNSAP virkede uniformsforbudet, som når en skuespiltrup får forbud mod at ikklæde sig kostumerne til en bestemt forestilling. Resultatet var også det samme: Det krævede mere af de optrædende.

Med uniformsforbudet måtte DNSAP trods omgælderne søge andre løsninger på sin stræben mod uniformitet. Det skete ved at gribe til den nationale historie, hvori der i sig selv var en gevinst for et parti, som havde det som stående dagsorden at demonstrere sin danske identitet. I 1937 til det 4. landsstævne i Grenå blev det *dansk-historisk-nationale* søgt fremmet ved, at de nationalsocialistiske kvinder vendte tilbage til *slægtens smukke folkedragter*. Det slog an, så endnu flere kvinder ved landsstævnet i Slagelse i 1938 mødte op i *disse smukke og farverige dragter, der viser, at danske kvinder atter kan fri-*

*gøre sig for de dragter, der er bestemt af internationale modeherrer, som det blev formuleret i landsstævneprogrammet for mødet på Koldinghus i 1939. Her hedder det videre: Også i år vil der komme mange nationalsocialistiske kvinder til landsstævnet i danske dragter, enten hjemstavnens smukke folkedragt eller dog i dragter, der nok er tilpasset tiden, men dog kopieret efter hjemstavnens smukke dragter, som danske kvinder engang selv skabte dem – uden påvirkning af »de fremmede«.*¹²

Hermed var DNSAP langt fremme med en historisk iscenesættelse af sine møder, som der er spor af allerede ved det foregående stævne, ikke mindst stævnet i Slagelse.¹³ Ikke nok med at Koldinghus udgjorde en historisk ramme i sig selv, hvilket partiet gjorde et stort nummer ud af.¹⁴ Historien skulle indgå og være en meget synlig del af DNSAP's nationale manifestation. Samtidig kunne »nationaldragterne« være en erstatning for uniformsanvendelsen.

Der var også lavet et større forberedelsesarbejde end nogensinde til stævnet i Kolding. De danske nazister var nemlig optimister med hensyn til fremtiden i 1938–1939. Tysklands »succes« internationalt og stigende opslutning bag nazismen i Danmark gav ryggestødet til en øget indsats. Folketingsvalget i april havde givet DNSAP 31.032 stemmer og tre mandater i Folketinget. Der samlede sig desuden hen ved 5.000 medlemmer bag DNSAP's hagekorsbannere. DNSAP havde også fået sin egen avis, *Fædrelandet*, i januar 1939, og hovedredaktionen lå i Kolding,¹⁵ så der var adskillige gode grunde til at gøre netop Kolding til stævneby.



Nationalsocialistiske kvinder i »nationaldragter«. Fotografi fra den første dag af landsstævnet i Kolding. Optøget er på vej fra banegården til Alhambra med NSU's orkester i spidsen. Kolding Stadsarkiv.

Forberedelser til »en verdensbegivenhed«

De første forberedelser til det kommende landsstævne begyndte allerede i august 1938 i København. De blev taget af Søren Telling. Han var en meget aktiv nazist, medlem af Frits Clausens personlige stab, tillige leder af SA's musikkorps og med en mangeårig erfaring som soldat på den ydre højrefløj, bl.a. havde han kæmpet mod bolsjevismen i de baltiske lande i 1920'erne.¹⁶ Han kobede disse aktiviteter med en levende interesse for Danmarks oldtid. Han havde sin jævnlige gang på Nationalmuseet, og i kraft heraf blev der set positivt på en ansøgning fra ham, da han bad om at måtte studere og blæse på Nationalmuseets lur ud fra angive-

lige musikvidenskabelige interesser. Manden havde jo dokumenteret sin interesse og var uddannet trompeter. Han fik på det grundlag en foreløbig tilladelse i oktober og har muligvis udnyttet den straks. Det vil sige, at han er tropet op på Nationalmuseet med et par venner for at blæse på lurerne i efteråret 1938. Først fra januar 1939 foreligger der imidlertid en egentlig aftale om luranvendelsen. Heraf fremgår det, at der kun må blæses på de to lurer, som tidligere havde været brugt bl.a. ved indvielsen af Nationalmuseets store nybyggeri i maj 1938. Rimeligvis er det også denne begivenhed, der gav Søren Telling/DNSAP ideen til i det hele taget at forsøge sig med lurblæsning.

Når det blev nødvendigt med en fastere aftale i januar 1939, hænger det samme med, at Søren Telling afrejste til

Tyskland. I hans sted i DNSAP trådte Poul Schwennesen, som i april 1939 rapporterede til Nationalmuseet om resultatet af lurblæsningsforsøgene. »Forsøgene« har altså muligvis fundet sted både i efteråret 1938 og foråret 1939, men i hvert fald med sikkerhed i foråret. Schwennesens rapport kendes ikke, ligesom næsten alt aktmateriale i sagen er forsvundet på museet. Så hvilke videnskabelige resultater Nationalmuseet præcist er blevet præsenteret for, er vi afskåret fra at få underretning om i dag. Vi må holde os til de kort efter i den nazistiske presse kolporterede gengivelser.

Museets ledelse fattede ingen mistanke til eller undrede sig over dette lurforsøg. Det gjorde til gengæld en af de ansatte. Forsøgene blev overvåget af konservator Knud Thorvildsen, som blev mistænksom over for det »videnskabelige« projekt, da han dels kendte Telling som aktiv nazist, dels måtte konstatere, at der ved hvert »forsøg« mødte nye mænd op, som skulle blæse på lurerne. Tilsyneladende var der ved at gå mode i lurblæsning? Nej, Thorvildsen drog den logiske konklusion, at det ikke drejede sig om videnskabelige forsøg, men om oplæring af nazister til lurblæsning.¹⁷ Foreløbig fik han ikke bekræftet sin mistanke, og han kunne heller ikke regne ud, hvad den lurblæsning egentlig skulle bruges til.

Poul Schwennesen rapporterede også til DNSAP's ledelse om resultatet af lurforsøgene. Resultatet var opløftende. Lurterne lod sig bestemt anvende med effekt. De udgjorde et originalt nordisk bidrag til musikhistorien. Derfor fik han den 6. maj 1939 tilladelse til at indkøbe et par lurkopier kontant på partiets regning, hvis prisen ikke oversteg 1.000 kr.¹⁸ Mellemand i spørgsmålet mellem føreren og Schwennesen var A. Langgaard Nielsen, som også var organisator og iscenesætter af landstævnet i Kolding. Langgaard Nielsen var straks

fyr og flamme for brug af lurterne til DNSAP's formål. Han kunne ikke tøjle sin begejstring, så han for ud med en artikel i *Fædrelandet* den 15. maj under overskriften *Danmarks ældgamle Lurer skal lyde paa »Koldinghus« Slotsplads*. Dermed var sløret løftet for formålet med »lurforsøgene« på Nationalmuseet. I artiklen tog det sig nærmest ud, som om DNSAP ville lancere et helt nyt instrument. Det var i hvert fald, hvad *Ekstra-Bladet* fik ud af det, og det var ikke en god start på at introducere lurmusik i dansk partipolitik, selv om det ville blive en *verdenshistorisk begivenhed* ifølge *Fædrelandet*.

Tage Bryld skrev derfor straks efter på partiledelsens vegne til Langgaard Nielsen og bad ham indstille foromtalerne (!) af lurterne i *Fædrelandet*, da der havde været en uheldig artikel allerede. Når der skulle skrives igen i den sag, skulle det være en artikel af Langgaard Nielsen og Schwennesen i fællesskab.¹⁹ Mere diplomatisk kunne det ikke indpakkes, at Langgaard Nielsen havde begivet sig ud i offentligheden omkring en sag, hvor hans kendskab var for ringe – til skade for partiet. Det blev Schwennesen, som skrev de følgende artikler.

»Foromtalerne« af lurterne, som det blev kaldt af Tage Bryld, fortsatte i rigt mål i *Fædrelandet* i de kommende uger og den 27. maj også i *National-Socialisten*. Det substantielle i reportagerne var, at lurterne ikke kun var signalhorn, men egentlige musikinstrumenter, nærmest i familie med det moderne valdhorn. De var blevet anvendt parvis, og der var blæst tostemmigt på dem. Den videre politiske konklusion med klare racistiske og nationalistiske undertoner var, at **Harmoniens fremkomst i Musikken skyldes Bronzealderens Folk og ikke som hidtil antaget orientalske Kulturfolk; det er utvivlsomt vore nordiske Forfædre, der først af alle har kendt og benyttet Harmonien i Musik-kulturen, paa et Tidspunkt hvor det dy-**

De danske Lurer - enestaaende Musikinstrumenter

De ældgamle Lurer er ikke blot Signalhorn, men
vore Forfædre spillede Melodier paa dem

Som omtalt vil der ved D. N. S. A. P.'s Landsstævne i
»Koldinghus« Slotsgaard, Søndag den 18. Juni finde en De-
monstration Sted af de gamle danske Lurer, en Demonstra-
tion af stor videnskabelig og historisk Betydning. Den er
fatsat til Kl. 17.



De fleste kender de danske de Vindinstrumenter, Navnetet af
denne danske Dannefødsel og af den danske af den nordiske
»De danske Lurer«. DNSAP's første offentlige
præsentation af de danske lurer og to af partiets
lurblæsere. Fædrelandet den 24. maj 1939.

beste Mørke hviler over alle andre Kul-
turfolks Musikhistorie (fremhævelserne
i original).

På den baggrund ville det blive en
både historisk stund og verdenshisto-
risk begivenhed, når lurerne efter årtu-
sinder på ny ville lade sig høre søndag
den 18. juni i Kolding. Ingen bør gaa

Glip af kulturelt, æstetisk og etisk lig-
nende Oplevelse (sic).²⁰

Da dette blev skrevet i slutningen af
maj, havde DNSAP imidlertid ikke fået
sine egne lurer endnu. Langgaard Niel-
sen skrev den 25. maj til Schwennesen
for at høre, om lurerne var færdige og
ville i øvrigt gerne vide, om personer
fra Nationalmuseet og musikkendere
skulle indbydes til landsstævnet. Lang-
gaard Nielsen har givetvis været lidt
bekymret. I værste fald kunne DNSAP
risikere at stå uden lurer i midten af
juni, og det ville være noget af et anti-
klimaks oven på den sensation, lurpræ-
sentationen på stævnet var gjort til.
Schwennesens svar den følgende dag
var heller ikke beroligende. Lurerne var
under arbejde, men endnu ikke færdige.
Han imødeså, at de ville få travlt med at
indblæse dem, hvis de skulle kunne
bruges ved stævnet. For at dæmpe be-
kymringen tilføjede han, at de jo heldig-
vis havde de gamle lurer på National-
museet tre gange om ugen til at øve sig
på.²¹

Med andre ord har DNSAP's offent-
liggørelse af hensigten med »lurforsø-
gene« på Nationalmuseet, som direkte
blev omtalt i *Fædrelandet*, ikke fået mu-
seet til at afbryde lurprøverne. Kan det
skyldes, at nazisterne rent faktisk fik
fagfolkernes øjne op for, at der var flere
tonemuligheder på »de vidunderlige
horn« end hidtil antaget, og at det over-
skyggede den partipolitiske sammen-
hæng, forsøgene blev spundet ind i? Af-
vises kan det ikke umiddelbart, for Jo-
hannes Brøndsted skrev i bind 2 af *Dan-
marks Oldtid*, som netop udkom i 1939,
at *Praktiske Blæseforsøg i nyere Tid*,
Forsøg der endnu er uafsluttede, synes
at vise, at Lurernes tonemæssige Spænd-
vidde er større end hidtil antaget (s.
190). Er det mon ikke de danske nazi-
sters lurforsøg, han hentyder til? Siden
blev både nazisternes forsøg med lu-
rerne og »resultaterne« heraf naturlig-
vis totalt negligeret af Nationalmuseet

og de fagfolk, som i 1949 udgav standardværket om lurerne.²²

Den 3. juni spurgte Langgaard Nielsen påny Schwennesen om lurerne. De var stadig ikke kommet og situationen kunne gå hen og blive prekær. Det var også et problem, at partiets propagandaapparat ikke kunne få det relevante billedmateriale med partiets trompeterer blæsende på lurerne. Man havde kun et enkelt billede af to partikammerater i uniform og med kasket, hver med en lur for munden. Det var givetvis et billede optaget i Nationalmuseets gård, men på anonym baggrund. Det blev man nu nødt til at anvende endnu en gang i landsstævnets program. Tage Bryld foreslog i maj salg af postkort på stævnet med lurerne som motiv.²³ Hvordan det gik med det forslag, er uvist.

Hvor lurkopierne blev tilvirket, og hvem der gjorde det, henligger endnu i det dunkle, men i det mindste var det et foretagende, som forstod, at det var verdenshistorie om at gøre, at lurerne var færdige til landsstævnet. Den 15. juni, kun to dage før landsstævnets start, kunne *Fædrelandet* præsentere læserne for *det første originale fotografi af DNSAP's Partilurer. Med stor Bekostning har DNSAP ladet fremstille disse smukke Instrumenter, der nu skal minde os om vore Forfædres Storhedstid og høje kulturelle Stade.*

Med »partilurerne« sikkert i hænde var en af de væsentlige brikker i landsstævnets iscenesættelse på plads. A. Langgaard Nielsen og Schwennesen var også undervejs blevet enige om, at komponisten Carl Nielsen skulle lægge musik til begivenheden.

Imidlertid var der en del andre problemer at få ordnet, før arrangementet kunne løbe af stablen. Således skulle man sikre sig både aktører, statister og publikum. I god tid i forvejen havde den højeste partiledelse udarbejdet en liste over de prominente personer i ind- og udland, der skulle inviteres som partiets gæster til begivenheden. Der blev

sendt en stribe af indbydelser til udenlandske fascist- og nazistledere, således til Oswald Mosley i England og til de nordiske broderpartiers ledere. Til NSDAP nærrede man selvfølgelig særlige ønsker og forventninger. Det var det store forbillede, men her blev DNSAP i særlig grad skuffet. Ingen af de mere kendte tyske naziledere modtog indbydelsen. DNSAP måtte nøjes med Præsidenten for Akademiet for Folkenes Ret, Dr. Hans Keller, et navn som ikke sagde mange danske nazister noget. Derfor blev han nærmere prææsenteret i *Fædrelandet* den 2. juni som en fornem gæst.

Den situation var ret prekær, da rigsminister Hans Frank netop kom på besøg i Danmark umiddelbart op til DNSAP's landsstævne og ville have været en rigtigt betydende gæst og en politisk gevinst for partiet, hvis han var mødt op i Kolding. Frank var inviteret af Juristforbundet til at holde foredrag om grundlaget for den nationalsocialistiske lovgivning. Derved blev det. Han ignorerede totalt DNSAP, når han ikke direkte lagde afstand til »Nationalsocialistiske Imitationer«, og han havde ingen kontakt med Frits Clausen eller andre partispidser i deres egenskab af repræsentanter for det nazistiske broderskab. For at bortlede opmærksomheden fra den kedelige kendsgerning rapporterede *Fædrelandet*, at rigsministeren var på sejlur med storrådsmedlem i DNSAP, grev Schimmelmann fra Lindenberg.²⁴ Nærmere kom DNSAP ikke en af Det tredje Riges magthavere i denne omgang.

Afbudene var talrige, men de fleste udenlandske fascistpartier sendte dog repræsentanter fra andet eller tredje geled. Den eneste for DNSAP glædelige undtagelse var Vidkun Quisling, som den 27. april gav tilsagn om at komme til Kolding og tale. Han havde været inviteret til DNSAP-arrangementer flere gange tidligere, ligesom han havde fået tilbud om at skrive i partiets publi-



Føreren modtager blomster af småpiger ved sin ankomst til Kolding. Over for omgivelserne skal denne kliché på en statsmandsoptræden give associationer til personens betydningsfuldhed. Kolding Stadsarkiv.

kationer, men havde sagt nej. En anstødssted i det dansk-norske samarbejde havde været Grønlandssagen, hvor begge de stærkt nationale partier stod på deres ret. Det havde krævet tid for det norske broderparti at komme sig over nederlaget i den sag.²⁵ Nu så der ud til at åbne sig nordiske muligheder for et nazisamarbejde.

I dagene og ugerne op til landsstævnet's afholdelse blev de sidste praktiske forberedelser gjort. Alt blev nøje planlagt og indstuderet. Intet blev overladt til tilfældighederne. Lange forhåndsskrivelser blev udsendt om, hvordan man skulle forholde sig og optræde, hvor og på hvilke tidspunkter. Til for- evigelse af stævnet blev udpeget en særlig pressefotograf. Æren tilfaldt fotograf E. Christensen fra Århus. For at

give flest mulige danskere mulighed for at overhøre landsstævnet, ønskede DNSAP en radiotransmission fra Kolding, men Jens Rosenkær fra Statsradiofonien havde ingen forståelse for begivenhedens betydning og sagde nej.²⁶ Derfor har han skylden for, at lurernes manende toner fra Kolding ikke er blevet bevaret for eftertiden. *National-Socialisten* og *Fædrelandet* flød naturligvis over af opfordringer til at møde frem i Kolding. Stævnet skulle være en succes.

Tiden er inde til at lade det politiske skuespil gå i gang.

»Lurernes kaldende toner fra Koldinghus«

Sådan lød en overskrift i det program, som tryktes til landsstævnet i Kolding. Heri var alle oplysningerne om rollebesætningen og flertallet af de akter, som ville blive gennemspillet over de to dage, arrangementet varede.²⁷

Hovedaktøren på landsstævnet var naturligvis partiføreren. Omkring Frits Clausens person skulle alle parader og optrin finde sted. Han ankom til Kolding lørdag den 17. juni kl. 14, hvor han blev modtaget af sine nærmeste medarbejdere på »Hotel Royal«. Der manglede end ikke små Kolding-piger til at overrække ham blomster.

Kl. 15.30 blev der holdt møde i partiets storråd på restaurant Alhambra. Storrådet bestod af en række sysselledere og andre stabsmedlemmer, hvis råd føreren kunne betjene sig af efter forgodtbefindende. På denne dag var rådet imidlertid ikke samlet for at rådgive, men for at være til stede og optræde i selskabeligt lag i restaurantens søjlesal med de indbudte gæster. Derfor kom der heller ingen politisk proklamation efter storrådsmødet.

Kl. 16.30 blev landsstævnet officielt åbnet i Alhambras store sal. Det blev givet karakter af en »højtidelighed« og



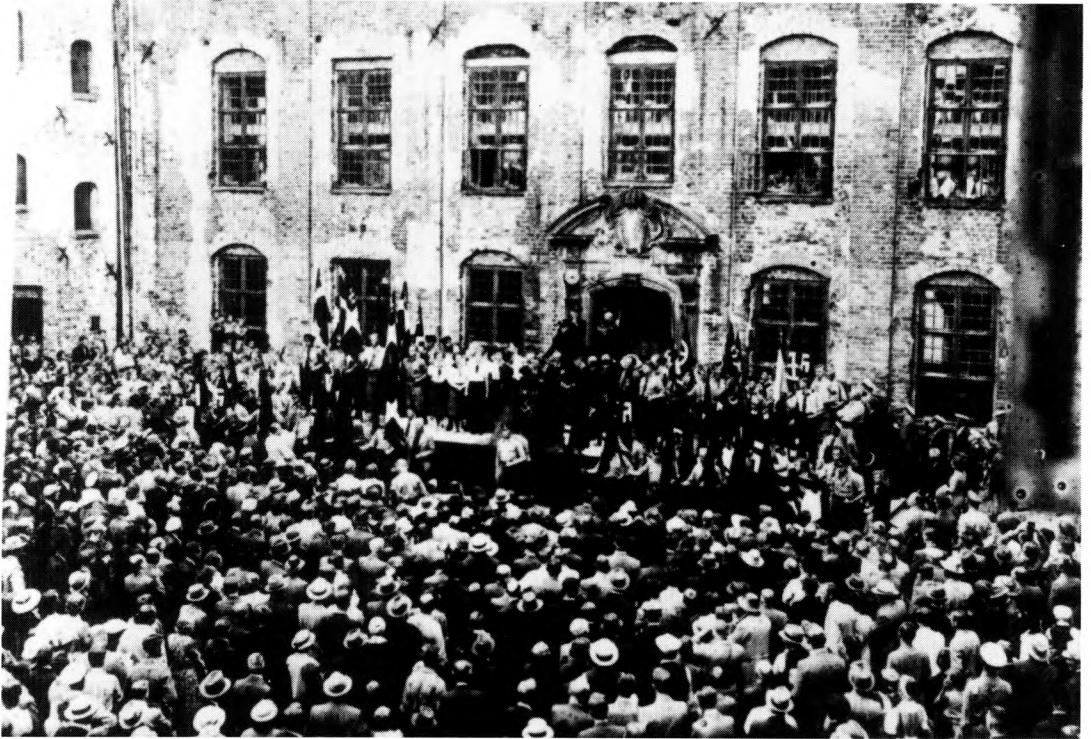
Landsstævnet åbnes med »nordisk hilsen« i Alhambras store sal lørdag eftermiddag. Kolding Stadsarkiv.

formet som en mindefest for Carl Ploug. Da tilhørerne var anbragt, blev hagekorsstandarter og Dannebrog ført ind i salen, idet forsamlingen rejste sig, gjorde front og hilste fanerne med »nordisk hilsen«, d.v.s. nazihilsen med opstrakt højre arm. Sysselleder H.C. Bryld bød velkommen. Der blev sunget fællessang, og så var øjeblikket kommet, hvor Frits Clausen besteg den dannebrogspydede talerstol. *I samme øjeblik Partiføreren viste sig lød et spontant og flere Minutter langt Bifald. Taktfaste Klapsalver drøned gennem den store Sal, medens alle rejste sig for at hilse og hylde Frits Clausen, som genhilste med nordisk Hilsen.* Da der endelig blev stilhed, udtalte Clausen en kort tak og erklærede stævnet for åbnet. Det var ingen tale, kun en optræden, som umiddelbart blev fulgt op af festfanfarer

af partiets trompeterkorps. Åbningen blev afsluttet med en prolog af en SAMand fra København.

Så kunne mindefesten løbe af stablen. Bibliotekar ved Statsbiblioteket og storrådsmedlem Viggo von Holstein-Rathlou talte om Carl Ploug, derefter var der solosang med klaverakkompagnement og deklamation af digte af Ploug. Der blev sluttet med en appel udført af Københavns Nationalsocialistiske Ungdom (NSU). De bekendte troskaben mod Danmark under tilhørernes bifald. Så var der atter fællessang, Bryld takkede af. *På stemningsfuld og værdig vis var landsstævnet åbnet.*

Det er svært at vide, hvad deltagerne havde ventet sig af stævnet, men allerede åbningen understreger, at det var en meget mixed cocktail, pænt sagt en kulturblanding, og at det politiske



»Masseopbudet« i Koldinghus Slotsgård søndag eftermiddag. Masseopstillingerne virkede mest effektivt inden døre eller i lukkede gårde som her, der kunne skære perspektivet af og sløre deltagernes antal. Kolding Stadsarkiv.

indhold var lig nul. Man kom for at vise tilslutning, ikke for at give en holdning til kende i en politisk debat. Debat kunne der ikke være tale om i et førerparti.

Efter åbningen gennemførtes den første af adskillige parader igennem byens gader. Kl. 19.15 gik en gruppe national-socialistiske kvinder i *farveprægtige nationaldragter* fra banegårdspladsen til Alhambras have. De blev fulgt af NSU-ere og en kolonne SA'ere samt Himmerlands orkester. NSU'erne og SA'erne var uniformslignende klædt. *Fædrelandet* rapporterede, at dragterne vakte stor begejstring blandt de talrige tilskuere, mens *Kolding Folkeblad* fandt, at det var et *fremmedartet skuespil*. I Alhambras have blev der givet opvisning i »folkedans« omkring en opstillet majstang. Der var flere korte taler og senere på ny appel på Axeltorv. Undervejs

fra pladsen gik SA i strækmarch gennem Jernbanegade. Det fik hjertelige latterkaskader til at skylle langs med husfacaderne. *Det nummer kunne koldingenserne ikke tage!* ifølge *Kolding Folkeblad*.

Der var mere på programmet den aften, men lad det være nok hermed. Jeg skylder imidlertid at tilføje, at hele opvisningen fandt sted under politibeskyttelse og politiovervågning. Under alle de offentlige udendørsarrangementer var politiet til stede, i uniform eller civil, for at hindre optøjer og for at fotografere de personer, som overtrådte uniformsforbudet. Til senere retsforfølgelse.

Søndag morgen var der efter reveille kl. 7.00 en SA-parade for partiføreren i Koldinghus Slotsgård kl. 9.00 med påfølgende kransenedlæggelse ved krigergrave og mindesmærker i byen. Det



Partiføreren, sysselleder H. C. Bryld og SA-stabschef Axel Juul i Koldinghus Slotsgård ved SA-paraden søndag morgen. Identifikationen med NSDAP, med kansler Hitlers, SS-rigsleder Heinrich Himmlers og SA-leder Viktor Lutzes fælles optræden på f.eks. partidagen i Nürnberg i 1934 skal der en overordentlig god forestillingsevne til at finde. Kolding Stadsarkiv.

kunne have været et arrangement for et statsoverhoved på besøg i et fremmed land. Her var det lidt mindre imponant og meget lokalt.

Mens mange mente menige medlemmer blev sendt til fraktionsmøder fra kl. 11.00 søndag og til ud på eftermiddagen, samledes partiledelsen, gæsterne og indbudte medlemmer til det årlige »førerting« i Alhambra's store sal. Kun denne snævrere kreds var det forundt at høre de første egentlige politiske udsagn, som stævnet bød på. Atter var der først faneindmarch, hagekors og Dannebrog side om side, *en ceremoni, der i al sin enkelhed, men storladne nationale skønhed gang på gang griber de tilstedeværende stærkt*; der var stormende bifald til føreren, da han ankom med sin stab og livvagt. Han blev hilset med nordisk hilsen og trompetfanfarer. Der blev sun-

get Grundtvigs »Sol er oppe...«, budt velkommen til førertinget, og så kunne Frits Clausen endelig holde sin første rigtige politiske tale på stævnet.

Talen formede sig optimistisk. Der havde været fremmarch for nationalsocialismen i Danmark i det forløbne år, og det gik stadig fremad. Det var konstateringer uden substans. Tilhørerne blev ikke belemret med tal og facts. Kun den udtrykte glæde over det genoptagne samarbejde med L.S. (Landbrugernes Sammenslutning) gav antydning af et politisk signal. Derimod opholdt partiføreren sig en del ved et par af den nationalsocialistiske bevægelses ydre manifestationer. For det første at de nationalsocialistiske kvinder *ved at tage vort folks gamle dragter frem og iklædt sig dem, (har) demonstreret hvorledes vort folk engang i sin helhed har iklædt sig*

en egen dragt, en egen dansk og nordisk kultur.

Der lurede en modvilje, hvis ikke had mod kulturindflydelse udefra i talen, men det blev ikke uddybet ved denne lejlighed, for Clausen slog straks over i det andet og nok så lydelige slagnummer, han kunne byde på: *Det nationale klenodie: Lurerne*. De fik en selvstændig passus i førertingstalen. Lurerne var både et bevis på nordisk kulturs storhed og originalitet og på den nazistiske bevægelses formåen, for det var nemlig den, der havde fundet lurerne frem og vist deres enestående egenskaber. *Måtte dette være et vartegn for os ud i fremtiden, og måtte det også være medvirkende til at give udenforstående skeptikere et indtryk af, hvorledes vi opfatter vor nationale gerning.*

For en ordens skyld må det med: *Gang på gang måtte Partiføreren gøre ophold, når han ved afslutningen af en passage blev afbrudt af bifald.* Efter talen fornyede syssellederne deres troskabsløfte til føreren. Det var en højtidelig handling, da han stod i salen omgivet af alle sysselledere, og de svor ubrydelig troskab og kammeratskab til døden. Den øvrige forsamling rejste sig under dette optrin og *aflagde også på sin vis troskabsløftet gennem den nordiske fribårne hilsen.* Så var der trompetfanfarer, afsyngning af nationalsangen og på ny nordisk hilsen, mens føreren og hagekors og Dannebrog forlod salen. Førertinget var forbi.

Med disse indledende akter var der lagt op til hovednummeret søndag eftermiddag i Koldinghus Slotsgård. Det var et offentlig møde, hvor alle kunne møde op, hvis de ville betale en krone for at komme ind. Der var sat højtalere op, så tilhængere og interesserede uden for slotsgården kunne delagtiggøres i begivenheden. Optakten var naturligvis et demonstrationstog fra banegårdspladsen, som afgik kl. 16.00. Kl. 17.00 skulle alle være på plads. Mange kom ikke ind, så de omliggende gader og veje

var fyldte med mennesker. Vejret var godt. Solen skinnede over Kolding den weekend.

Mødet indledtes med lurblæsning – en begivenhed, der kan betegnes som intet mindre end noget verdenshistorisk. Thi her lød for første gang i 3000 år de ældgamle lurer, spillet således som være forfædre spillede dem, fuldtonende lød fanfarerne og et gribende øjeblik indtrådte, da unge piger sang vore nationale sange til akkompagnement af vore forfædres ældgamle musikinstrumenter.

Tilbage fra verdenshistorien. Det var de politiske hovedtalernes tur. Først stedfortrædende partileder Per Dahlberg, Sverige, og derpå Vidkun Quisling, Norge. De talte begge for et nordisk samarbejde nazisterne imellem, men Quisling kunne ikke lade være med på ny at trække Grønlandsspørgsmålet frem, men det mente han nok, der kunne findes en løsning på (!), når nazismen var kommet til magten i Norge og Danmark, for der var mere, der båndt end skilte parterne. Så var det NSDAP's repræsentant, Hans Kellers tur til at holde sin programsatte tale. Han meddelte imidlertid nu, at han ikke ville træde op. Nogen begrundelse blev ikke givet, men et i forvejen ømt punkt, forholdet til NSDAP, blev dermed mere stødt.

Frits Clausen måtte derfor som den sidste på podiet hurtigere end beregnet. Nu havde han den maksimale mulighed for at få et politisk budskab ud. Sjøldent talte han for så mange tilhørere. Han indledte med at gøre opmærksom på, at stedet rummede både historie og et lille stykke storpolitik. Når Koldinghus var en ruin, skyldtes det magtkampen mellem stormagterne. Derfor var også et brændende Koldinghus 1808 valgt som plakat til landsstævnet. DNSAP ville fred, men den fred måtte hvile på folkelivets grundlag, og ikke på tiltro til Folkenes Forbund. Det var nazismens erkendelse, at en ny idealistisk livsform ville kunne overvinde nutidens

Forsiden af
programmet for det 6.
landsstævne. Et motiv
fra Danmarkshistorien
med fremmede i
landet: Koldinghus i
flammer. Det
kongelige Bibliotek.

 **D.N.S.A.P.**



6. Landsstævne i Kolding

Den 17. og 18. Juni 1939

evneløse og nedbrydende materialistiske principper etc. etc.

På ny kneb det med politisk substans for slet ikke at nævne stillingtagen til dagsaktuelle emner og betydende samfundsproblemer. Partiføreren synes nærmest hævet over disse. En undtagelse gjorde han dog, og det var i en ganske aktuel og nærværende anled-

ning. Han rasede mod det demokratiske systems beskæmmende politiregimente. Både gæster og partimedlemmer var blevet generet af politiet i løbet af stævnet. Især måtte han gøre undskyldning over for gæsterne, at politiet sendte civilklædte opdagere efter dem, når de gik til frokost. Det var en uværdig optræden fra politiets side.

Efter i den grad at have været konkret greb partiføreren sig i det, og talte til slut over det uudtømmelige tema *Blodets dybe fællesskabsfølelse*. Som ved Frits Clausens tidligere fremtræden på stævnet, kunne han heller ikke denne gang undgå gang på gang at blive afbrudt af bifaldstilkendegivelser.

Dermed var stævnets mest politiske del afviklet.

Nu fulgte et helt igennem originalt musikalsk indslag, nemlig en *Kantate for lurer, trompet, orkester og blandet kor (bygget over Carl Nielsens melodi: »Som en rejselysten flåde ...«) og en fællessang (»Kongernes konge«) med lurakompagnement*. Dirigent var Poul Schwennesen.

Hvordan det har lydt, og om det blev en *betagende oplevelse*, både *videnskabeligt og historisk*, som det blev lovet, får stå hen. *National-Socialistens* og *Fædrelandets* store reportager og begejstring er intet belæg herfor,²⁸ men i hvert fald var anvendelsen af lurerne som fysiske genstande og musikinstrumenter en ide, partiet ikke igen gav slip på. Lurer og lurblæsere i fuld uniform med skrårer, spidsbukser og langskafede støvler kom i de følgende år lige til 1945 til at udgøre en del af DNSAP's standardrekvisitter.²⁹ Det var nok det mest blivende resultat af det 6. landsstævne.

Frits Clausen havde været ved at luften sin antimodernisme og modvilje mod »fremmed« indflydelse og kulturpåvirkning under førertinget søndag formiddag, men udelod det, så vidt det kan bedømmes efter referaterne, i sin tale i Slotsgården. Der ville ellers have været et eksempel materiale lige ved hånden. Landsstævnet fandt nemlig meget ubejlejligt samtidig med, at Kolding Kunstforening i udstillingslokalerne på Koldinghus viste billeder af den unge sønderjyske maler Holger Dall. Det var ifølge stævnets ordensmarskal, som til sidst besteg talerstolen for at sige tak til de mange fremmødte, malerier af en

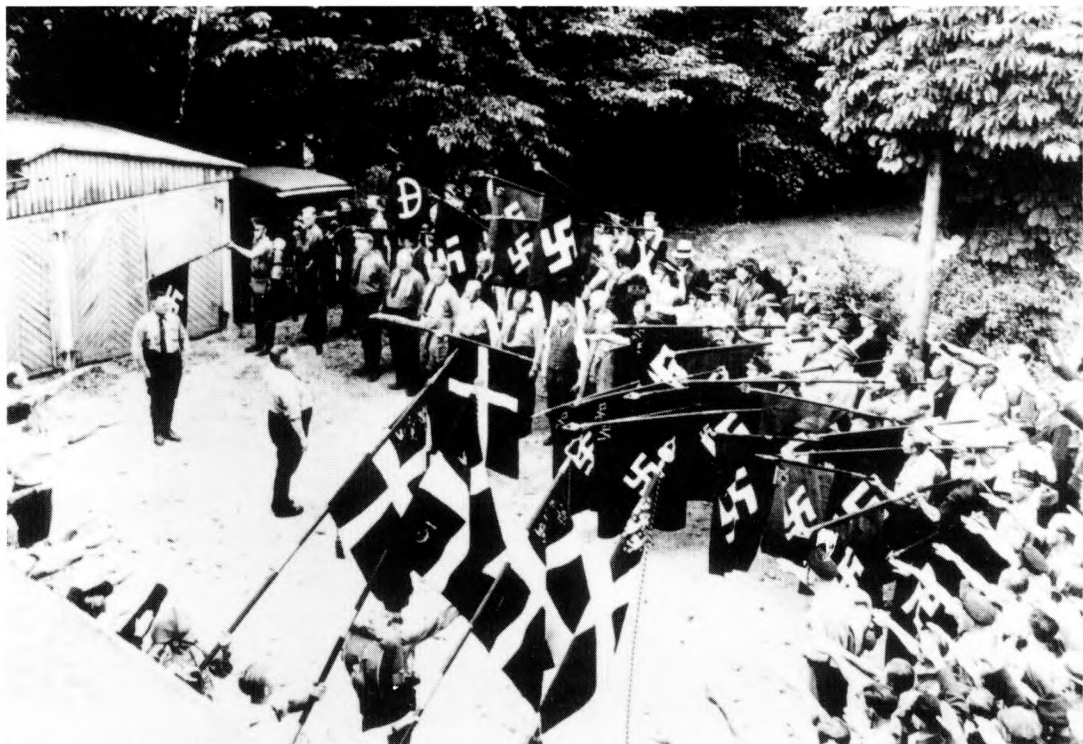
funkis- og futuristisk art, som ikke ville blive tålt, når DNSAP kom til magten. Ordensmarskallen kom dermed ufrivilligt til at afgive det mest kontante politiske budskab, som overhovedet kom frem under hele stævnet.

Stævnet fortsatte i øvrigt den sommeraften under mere kammeratlige former i Alhambras lokaler og have. Kl. 22.00 lød lurernes manende toner sidste gang over Kolding, og alle kunne tage hjem.

Politisk kultur og partipolitisk teater

Fædrelandet gjorde i sagens natur landsstævnet til en stor succes. Ifølge avisen skulle der have været 25.000 deltagere. »Systempressen« repræsenteret ved *Kolding Avis* mente ikke, at der havde været flere end knap 3.000 fremmødte om lørdagen, og selv om det antal fordobles for søndagens vedkommende, er der alligevel langt til *Fædrelandets* vildt opskruede tal. Ved landsstævnet havde DNSAP fået deltagelse. Medlemmer, tilhængere og almindeligt nysgerrige var mødt frem for at være statistere eller tilskuere i et politisk teater, hvor manuskriptet var udarbejdet i forvejen. Kun politiets optræden og Kellers nej til at tale var afbrydelser i et ellers stramt program.

Den politiske kommunikation var lavt prioriteret og den politiske dialog fraværende, hvis ikke de nationale partilederes taler til hinanden skal tages til indtægt herfor. Der var vel lige så mange trompetfanfarer som på en gennemsnitlig spejderlejr, og »trospføreren«s hird optrådte i uniform uanset uniformsforbudet. I det hele taget må det visuelle indtryk ikke forglemmes som et element oven i den tomme og buldrende patos. Det storladne og fascinerende var svært at forbinde med et par hundrede marcherende eller opstillede mænd af svingende højde og drøjde



Føreren indvier Frontkæmperforbundets fane. Bemærk den fotografiske vinkel. Trods anstrengelserne er det ikke lykkedes at skjule »indvielseshøjtidelighedens« pauvre kulisser. Kolding Stadsarkiv.

i forskellige aldre i hjemmegjorte »uniformer«. Det er drenge, der i leg slår kreds om deres leder, og sværger ham troskab til døden. Ikke voksne mænd, som vil tages alvorligt i dansk politik i 1930'erne. De danske nazister gjorde det politiske møde til en spejderbegivenhed, men da der var tale om voksne mænd, kalder vi det politisk teater.

Vil man omgærde en person med en autoritet, som gør hans ord til lov, kræver det en stærk og karismatisk personlighed, gerne kombineret med et myndigt eller tiltrækkende ydre. Frits Clausen besad ingen af disse egenskaber, og nogen særlig glimrende intelligens kompenserede heller ikke herfor. Derfor kom det til at virke komisk, når han alligevel blev tillagt disse egenskaber og behandlet derefter i en snæver kreds i sit eget politiske miljø. Det var i grundlæggende forstand et eksempel på »Kej-

serens nye klæder«. DNSAP var omgivet af et »system« i stedet for en lille dreng, som råbte, at Frits Clausen ikke havde noget på.

Når det politiske miljø omkring Frits Clausen stedsde hyldede ham, kan det have flere årsager. Han behøver ikke at have været en så dårlig leder, som han er blevet udlagt som.³⁰ Det er ikke undersøgt, og andre lederemner viste sig ikke. Det er imidlertid underordnet. Når han blev svoret troskab af kampfællerne, var det ikke hans person, det handlede om. Det var ikke ham, fællerne så. I stedet var det førerrollen og den dermed forbundne ubetingede øverste autoritet. Førerrollen afkastede talrige biroller. Tilhængerne fik selv en rolle under den højeste autoritet. Samtidig og lige så vigtigt var Frits Clausen en erstatning for Hitler, som DNSAP som imitation var det for NSDAP. Når



Plakaten for landsstævnet i Kolding. Forskellige tider, lurblæseren fra bronzealderen og Koldinghus slotsruin, forbundet med nutiden, DNSAP og hagekorset. Rigsarkivet, Bovruparkivet 1200, 5e, læg b.

de danske nazister svor Frits Clausen lydighed, var det Hitler og fascinationen af den tyske nazisme, som var en væsentlig bagvedliggende drivkraft.³¹

På et punkt var DNSAP's politiske teater meget moderne, hvis ikke avantgardistisk. Partiet, som i den grad betonedede og spillede på historien, var i sin politiske kultur så historieløs, at det grænser til det absurde. Man skal frem til efterkrigstidens olympiske leges åbningssceremonier, amerikanske præsi-

dentvalgkampagner eller 1990'ernes fjernsyn, dansk som udenlandsk, for at finde et tilsvarende sammensurium af løsrevne historiske brokker, sat sammen af personer uden andet end det mest overfladiske kendskab til kultur og historie. DNSAP fabrikerede rask væk »nationaldragter«, en borgerlig romantisk opfindelse fra 1800-tallets første halvdel, og satte dem sammen med »moderne« SA-partisoldater i lange støvler og med skrårem for i fællesskab

at lade dem marchere og lytte til bronzealderlurer – »partilurer« – tilsat musik af Carl Nielsen, før de tog sig en svingom med rigtig »folkedans« omgivet af sysselledere og andet historisk betitlet godtfolk. Og det skulle blive værre endnu med denne miskmask af effekter, som hverken hver for sig eller sammen gav mening i den politiske galskab, men som for alt i verden både skulle signalere dansk identitet, historie og tradition og den ny tids fremmarch.³² Det kom det egentlig også til at gøre, men på en helt anden måde end de danske nazister havde forestillet sig.

Udblik

Ålborg var udset som ramme om DNSAP's landsstævne i 1940. Her skulle lederne af de skandinaviske nazipartier også mødes. Stævnet i Kolding blev imidlertid af storpolitiske grunde partiets sidste. Sommeren 1940 var nazismen kommet til Danmark i den originale tyske udgave, og sådanne partistævner blev forbudt. Verdenskrigens udbrud havde også fået Hitler til at indstille den årlige partidag i Nürnberg. Kun arbejdet på de vældige bygningsanlæg i partidagsområdet i Nürnberg fortsatte en tid endnu. Med verdenskrigen havde NSDAP fået andet at tænke på.

Det havde DNSAP også. Nu gjaldt det for alvor magten i staten, gerne med hjælp fra tyske bajonetter. Den fik de danske nazister ikke, men den spejdermentalitet, som blot havde været komisk før besættelsen, blev nu dødelig alvor i det blodfællesskab, som dansk og tysk nazisme indgik i kampen mod verdenskommunismen, sagesløse medborgere og forkæmperne for et frit Danmark.

Landsstævnet i Kolding i sommeren 1939 blev det nazitræf, som bedst viser,

hvordan nazismen på dansk grund satte sig selv i scene. Originalt var det ikke. Storslået heller ikke. Der var ingen rankhed eller dynamik i nazisternes fremtræden. Det er, som var de ikke selv overbeviste om betimeligheden i optrinene og de oprakte arme. Fanatismen var der ikke, og nok så meget bureaukrati og planlægning kunne ikke opveje det. Det kom netop til at virke lige akkurat så tungt iscenesat og ude af proportioner med »begivenhedens« betydning, at ynkeligheden og latterligheden lurede lige om hjørnet, hvor den ikke bød sig direkte til. Som *Kolding Folkeblad* kommenterede det: *Begge stævnedage er forløbet uden uheld og spektakler af nogen art. Smilebåndet er det eneste, der har været i brug.*³³

Et grundlæggende problem for DNSAP var, at partiet i den grad gjorde sig til en fremmed fugl i dansk politisk kultur og overskred uskrevne grænser og normer for politisk virksomhed i Danmark. Partiet imiterede en politisk offentlighedsform, som i sig selv ikke var ny. Arbejderbevægelsen havde benyttet den fra slutningen af forrige århundrede, men vel at mærke givet den et helt andet indhold. Formen var imidlertid ny for det borgerlige Danmark. Dette var måske i sig selv ikke afgørende, hvis presset for den form for fornyelse havde været der. Derimod var det svært at overse i samtiden, at DNSAP realiserede sin imitation af den tyske nazismens offentlighedsformer på en diletantisk og klodset måde. DNSAP's politiske teater fascinerede ikke, næppe engang de få inden for partiets egne rækker.

DNSAP gjorde det aldrig bedre end ved landsstævnet i Kolding, hvor alle sejl var sat til. Besættelsestidens mange indendørsarrangementer blev i høj grad også sat i scene, men rummet var mere begrænset, og mulighederne for historisk iscenesættelse blev indskrænket betydeligt.

Det var ikke et tab for dansk politisk kultur.

Noter

1. Henning Poulsen: *Besættelsesmagten og de danske nazister*, 1970, s. 24f., 28f., Søren Eigaard: »Frø af ugræs ...« *Danmarks National Socialistiske Arbejder Parti 1930-34*, 1981, s. 28-49.
2. Cay Lembcke: *Dansk National Socialisme*, 1931.
3. Herom: John T. Lauridsen: »Nu gjalder Luren«. Fortiden i DNSAP's tjeneste, *Fund og Forskning* 32, 1993, s. 143ff.
4. For KU se Erik Jensen: *Mellem demokrati og fascisme. Træk af Konservativ Ungdoms organisatoriske og ideologiske nyorientering 1932-34*, 1983, s. 123ff.
5. Eigaard: »Frø af ugræs« (se note 1) s. 60f.
6. Sst. s. 75-82; Poulsen: *Besættelsesmagten* (se note 1) s. 24f.
7. Lauridsen: »Nu gjalder luren« (se note 3) s. 144f. og der anf. henv.
8. *National-Socialisten* den 26. juni 1937.
9. Se de årlige stævnerreportager i *National-Socialisten* og stævneprogrammerne.
10. *National-Socialisten* den 22. juni 1935.
11. Lauridsen: »Nu gjalder luren« (se note 3) s. 152.
12. *Program for DNSAP's 6. landsstævne i Kolding 1939*: 92 (Det kongelige Bibliotek (KB), DA: Småtryk). Jfr. reportagen i *National-Socialisten* den 24. juni 1939.
13. *Program for DNSAP's 5. landsstævne i Slagelse 1938* (KB, DA: Småtryk).
14. Se Frits Clausens »historiske« betragtninger i programmet for landsstævnet 1939, s. 39-42.
15. Poulsen: *Besættelsesmagten* (se note 1) s. 27.
16. Om Telling: *Dansk biografisk leksikon* 3. udg. og der anf. henv. *Program for Landsstævnet 1938*.
17. Lauridsen: »Nu gjalder Luren« (se note 3) s. 158f.
18. Rigsarkivet: Bovruparkivet 1202, 5e, A. Langgaard Nielsen til Poul Schwennesen 6. maj 1939.
19. Rigsarkivet: Bovruparkivet 1202, 5e, Tage Bryld til A. Langgaard Nielsen 17. maj 1939.
20. *Fædrelandet* den 24. maj, 25. maj (citerer herfra, skrevet af »Felttrompeteren«), 10. juni og 17. juni 1939 (gentagelse af art. fra 10. juni).
21. Rigsarkivet: Bovruparkivet, 1202, 5e, Poul Schwennesen til A. Langgaard Nielsen 26. maj 1939.
22. Godtfred Skjerne: *The Lures of the Bronze Age*, 1949, s. 121-129. Hos Skjerne s. 84 gøres forsøg med lurer under anden verdenskrig til de tyske nazisters propagandanummer (!), men de danske nazister lades uomtalt. Schwennesen hævder i DNSAP's *Månedsbreve*, nr. 4, juli 1941, s. 92, at DNSAP i samarbejde med Nationalmuseet vil udforske lurerne som musikinstrumenter.
23. Rigsarkivet: Bovruparkivet 1202, 5e; *Stævneprogram 1939* (se note 13) s. 93.
24. *Fædrelandet* den 14. juni 1939. Jfr. Poulsen: *Besættelsesmagten* (se note 1) s. 33, 48.
25. Rigsarkivet: Bovruparkivet 1202, 5e; Lauridsen: »Nu gjalder Luren« (se note 3) s. 148.
26. Rigsarkivet: Bovruparkivet 1202, 5e.
27. Det følgende bygger på stævneprogrammet 1939, *National-Socialisten*, *Fædrelandet*, *Kolding Avis* og *Kolding Folkeblad* i dagene omkring og efter stævnet.
28. *National-Socialisten* den 24. juni og 1. juli 1939.
29. 23. marts 1945 refererer *National-Socialisten* et møde afholdt 15. marts 1945 afsluttet med lurblæsning.
30. Jfr. Henning Poulsen og Malene Djursaa: *Social Basis of Nazism in Denmark: The DNSAP, Who were the Fascists? Social Roots of European Fascism*, ed. Stein U. Larsen, Bernt Hagtvet og Jan Petter Myklebust, Bergen 1980, s. 707.
31. Udførligere Henning Poulsen: *The Nordic States, The Social Basis of European Fascist Movements*, ed. Detlef Mühlberger, London 1987, s. 184-186, og John T. Lauridsen: *Nazister i Danmark 1930-45. En forskningsoversigt, Rapport til Det 22. nordiske Historikermøde i Oslo 13.-18. august 1994*, s. 25, 27ff.
32. Se John T. Lauridsen: *Vikingerne sande efterkommere, Magasin fra Det kongelige Bibliotek* 7. årg. nr. 4, 1993, spec. s. 27.
33. *Kolding Folkeblad* den 19. juni 1939.